

Leghorns

De geschiedenis.

We schrijven 1832. Een stoomschip afkomstig uit de Italiaanse havenstad Livorno meert af in New York met aan boord onder andere enige patrijs Leghorns bestemd voor ene mr. N.O. Ward, een bekend banketbakker in deze stad. In de volgende jaren bereiken meer Italiaanse hoenders Amerika. Zo staat vast dat in 1852 en in het jaar daarop nieuwe zendingen Italiaanse hoenders in Amerika aankomen. Amerikaanse fokkers creëerden uit deze mengelmoes van landhoenders de Leghorn.

De Leghorn, een fabelachtig leggend ras van het landhoen-type met witte oren, gele benen, en meestal een enkele, bij de hen, vlot vallende kam. In 1869 komen ze als rasdieren weer terug naar Europa. De Engelse pluimvee-autoriteit van die jaren, W.B. Tegetmeyer, importeerde ze in Engeland. Er bestaat een afbeelding van deze dieren uit die jaren waarop de overeenkomst te zien is met de huidige Amerikaanse leghorns. Zelfs de typische vorm van de kamhiel bij de haan is er op zichtbaar. Vanuit Engeland beginnen de

Leghorns daarna hun zegetocht over het vaste land van Europa. Hun geweldige legkracht maakt hun niet alleen tot een geliefd sportras maar ook als bedrijfs-hoen maakt de Leghorn ongekennde furore. Tot de tweede wereldoorlog was de Leghorn het bedrijfspluimveeras bij uitstek. Deze plaats verloor ze pas bij de opkomst van de hybridenteeft die momenteel in de bedrijfspluimveehouderij wordt toegepast. Maar ook nu nog speelt de Leghorn bij deze hybridenteeft een belangrijke rol.

Rasinformatie

Leghorns komen voor in enkele variëteiten, verschillend type en kamvorm, en tal van kleurslagen.

Het Amerikaanse type

Het oudste, in de loop der jaren geëvolueerd tot een ras dat zich onderscheidt door een rijke staartbevedering, waarbij vooral bij de haan de fraaie sikkels en bijsikkels opvallen. Kenmerkend is ook zowel de structuur van het oppervlak van de kam als de kamvorm. De kam nl. is iets kleiner en fijner van weefsel dan bij de overige typen Leghorns. In Amerika komt dit ras in vele kleurslagen voor. Het Amerikaanse type zien we in Nederland regelmatig op de tentoonstellingen in de kleurslag wit, de enig erkende kleurslag voor de grote Amerikaanse Leghorns in ons land. In kriel is ook de kleurslag buff erkend. We zien deze dieren echter zelden of nooit.

De kwaliteit van de momenteel tentoongestelde dieren is zeer goed. We zien regelmatig hoog bekroonde dieren op de shows. De gele beenkleur is bij deze dieren een punt van zorg, vooral bij de grote, terwijl bij de krielen gewaakt moet worden voor te grove dieren. Bij zowel de grote als de kriel is ook een rozekamige variëteit erkend. Deze komt in Nederland sporadisch voor.

Het Engelse type

In Engeland heeft men de Leghorn vooral groter en geblokter gefokt. Ook hadden de fokkers in Engeland een voorkeur voor zware kopversierselen, terwijl de beenstelling hoger is en de staart relatief kleiner. In Nederland is het Engelse type alleen erkend in de kleurslag wit. In Engeland komen ze echter in vele kleurslagen voor zowel in groot als in kriel. Grote dieren zien we in Nederland hoogst zelden op de tentoonstellingen terwijl ook de dwergleghorns van het Engelse type, slechts door enkele fokkers gebracht worden. Zij zijn alleen erkend met enkele kam.

Het Duitse type

Tot voor een klein aantal jaren geleden kenden we in Nederland ook het Duitse type Leghorn. Kenmerkend voor dit type was met name de wat geknepen, lage staartdracht. In Nederland kwamen ze voor in de kleurslagen patrijs goudflitter, zilverpatrijs zilverflitter en roodgeschouderd zilverpatrijs zilverflitter. Opvallend bij deze drie kleurslagen is de omzoming, flitter, op de rug van de hennen en de gezoomde borstveren bij de hanen. Contacten met onze oosterburen leerden ons echter dat men in Duitsland dit type niet meer wenste en hun dieren steeds meer gefokt werden in de richting van het Nederlandse type. Reden voor de Nederlandse Leghorn Klub om via de standaardcommissie deze kleurslag onder te brengen bij het Nederlandse type.

Het Deense type

Ook andere Europese landen hebben 'hun eigen' Leghorn type. We zien deze dieren niet in Nederland. Het gaat te ver om ze allemaal te noemen. Eén type is echter het vermelden waard, nl. het Deense type. Deze Leghorn onderscheidt zich door een wat geringere lichaams-grootte en iets steilere staardracht. Omdat het Deense type aan de wieg heeft gestaan van de kleurslag buff zien we deze eigenschappen bij deze kleur vaak duidelijk terug.

Het Nederlandse type

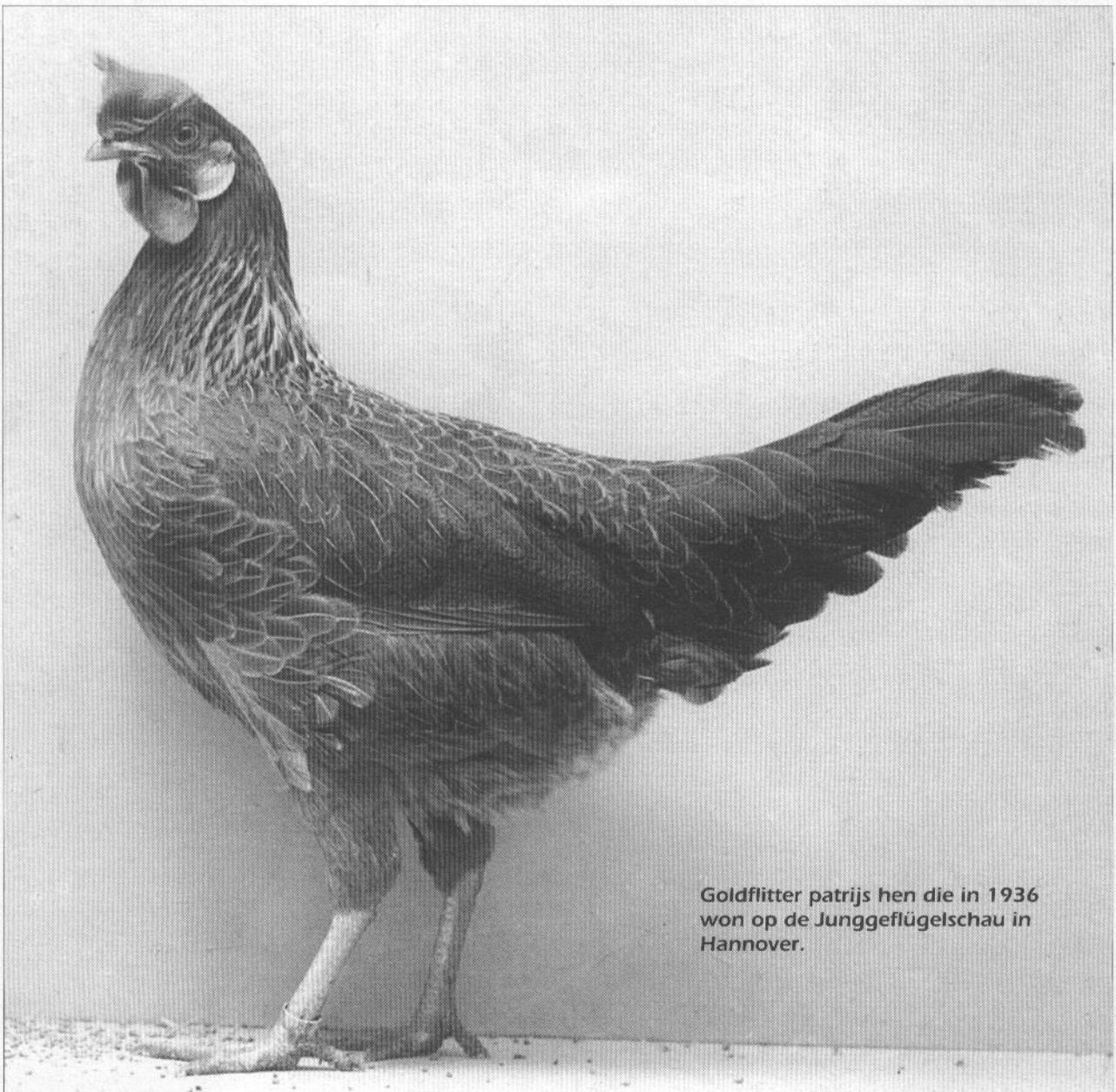
Veruit de grootste klasse Leghorns die we op de meeste tentoonstellingen in Nederland tegenkomen behoren tot het Nederlandse type. De afbeeldingen geven

Een raskenmerk dat door de leghornfokkers zeker niet veronachtzaamd mag worden is de legkracht, immers hieraan met name dankt de Leghorn zijn faam. Welke kleurslag we ook houden, steeds zal de leg een aandachtspunt moeten zijn. Als we het over kleurslagen hebben realiseren we ons dat er nogal wat kleurslagen erkend zijn. Meest voorkomende kleuslagen zijn patrijs en zilverpatrijs. De uit deze twee kleurslagen te fokken kleur roodgeschouderd zilverpatrijs zien we echter zelden. Zwart komen we regelmatig tegen, evenals geelpatrijs, wit en buff. Bij de laatstgenoemde kleurslag valt op dat de dieren fijner van bouw zijn. De oorsprong van deze kleurslag is hier debet aan zoals we eerder genoemd hebben. Gestreept behoort ook tot de kleurslagen

een geheel eigen zwart-wit verdeling, komt de laatste jaren terug en in goede kwaliteit. Patrijs goudflitter en zilverpatrijs zilverflitter zien we regelmatig in groot en kriel.

Uiterst zeldzaam zijn columbia en rood, terwijl de erkende kleurslag zilver-zwart-geloverd waarschijnlijk in Nederland niet meer rondloopt. Een kleurslag die na de Europashow in Amsterdam in Nederland opgang maakte was bruinpatrijs. Deze dieren onderscheiden zich door hun zeer donkere patrijskleur en hun forse bouw.

Belangrijk is om bij deze forse dieren de elegantie die het ras zo eigen is te behouden. Met name bij bruinpatrijs, maar ook wel bij zilverpatrijs zilverflitter, komen we dieren tegen die duidelijk te

Goldflitter patrijs hen die in 1936 won op de Junggeflügelschau in Hannover.

een goed beeld van dit type en laten zien dat het Nederlandse type zich 'beweegt' tussen het Engelse en Amerikaanse type. De raskenmerken en gratie komen met name op afbeeldingen van de kunstenaar C. van Gink schitterend tot uitdrukking.

die we regelmatig zien. Minder vaak komen voor blauw en blauwpatrijs. Ook koekoekpatrijs zien we zelden, hoewel we afgelopen jaar zowel in groot als in kriel enkele fraaie dieren in de kooien opmerkten. Zwartbont, een kleurslag met

plomp zijn en daardoor adel missen. Naast enkelkammige dieren is ook de rozekammige variëteit erkend bij groot en kriel. We zien echter zelden dieren met een rozekam. Een enkele keer een grote patrijskleurige.

Dwerglegghorns

Zij zijn in alles een verkleinde uitgave van de grote. Wat voor de typen en kleurslagen voor groot geldt, past in grote lijnen ook bij de dwerglegghorns. Maar er zijn ook wel verschillen. Zo is bij de dwergen niet patrijs de meest voorkomende kleurslag, maar zwart. We zien deze vaak in uitstekende kwaliteit. Na zwart zien we de witte van het Amerikaanse type het meest. Bijna alle andere kleurslagen in de dwerglegghorns komen we af en toe tegen, maar nooit in grote aantallen. Elke kleurslag heeft haar specifieke problemen. Patrijs en zilverpatrijs kampen met het feit dat de kam bij de hennetjes niet vlot wil vallen. Buff is wat grof van bouw, dit in tegenstelling tot de grote van deze kleurslag. Ondanks deze probleempjes komen we regelmatig toppers onder de Leghorn-

krielen tegen die met hoge predikaten de show stelen. Het op hoger peil brengen van groot en kriel blijft een uitdaging voor elke rechtgeaarde Leghornfokker.

90 jaar Nederlandse Leghornclub

Als de Leghorns steeds meer vaste voet in ons land krijgen en het ras aan populariteit meer en meer wint, ontstaat langzaam maar zeker de behoefte om te komen tot een speciaalclub. 18 januari 1918 is het zover. In de dierentuin (!) in Den Haag wordt de Nederlandse Leghornclub opgericht. De eerste voorzitter wordt de heer H. Hulshof, een legghornkenner bij uitstek, terwijl de heer Van Ommen secretaris-penningmeester wordt. Beide mannen hebben in deze pioniersjaren heel veel voor het ras en de

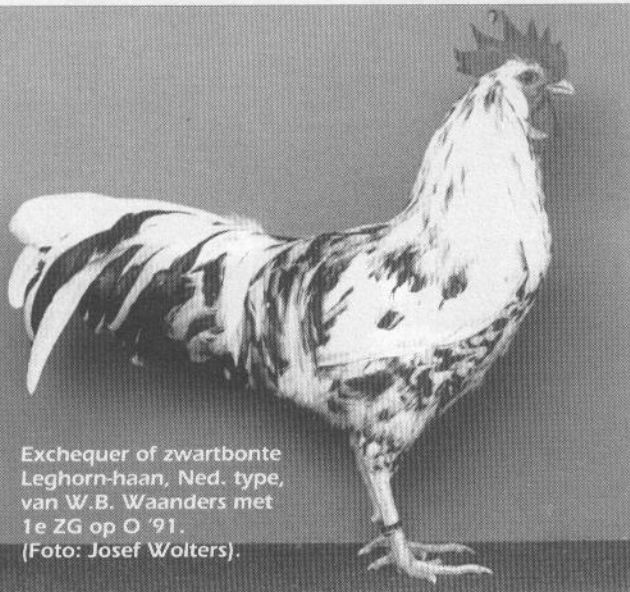
Foto's: D. Hamer.

club gedaan. Er wordt in het begin hard gewerkt aan een standaard waarin alle kleurslagen worden vastgelegd. Veel clubshows worden gehouden waar Hulshof meestal de keuring voor zijn rekening neemt. In 1933 treedt secretaris Van Ommen af. Keurmeester H. ten Kulve volgt hem op. In januari 1943 wordt het 25-jarig bestaan herdacht, en hoewel de omstandigheden erg ongunstig waren, we zitten immers midden in de oorlogsjaren, waren toch veel liefhebbers en leden naar Borne gekomen. Daar werd in de prachtige tuin van voorzitter Hulshof dit feest gevierd. De gastheer zelf was echter afwezig. Enkele dagen voor het feest was hij plotseling opgenomen in het ziekenhuis met een acute

blindedarmontsteking. Zijn vrouw neemt de honneurs waar. Het werd een fijne dag. In 1946 treedt de heer Hulshof af als voorzitter en wordt benoemd tot erevoorzitter. Hij wordt opgevolgd door de heer Van der Ploeg, die helaas na een ongeval na enkele jaren, moet worden opgevolgd. Dit gebeurt door de heer Vessies. Ook hij is maar korte tijd voorzitter. In 1954 wordt hij opgevolgd door de zoon van de eerste voorzitter van de club: Jerome Hulshof uit Borne. In 1956, na het overlijden van H. ten Kulve, wordt H. Schopman uit Borne secretaris-penningmeester. Rondom deze jaren besluit men te komen tot de oprichting van gewestelijke Leghornclubs. Zo ontstaan de Noordelijke, de Oostelijke, de Zuidelijke en de Westelijke Leghornclub. Alle vier verenigd in de Nederlandse Leghornclub. Toch blijkt na een aantal jaren dat dit in

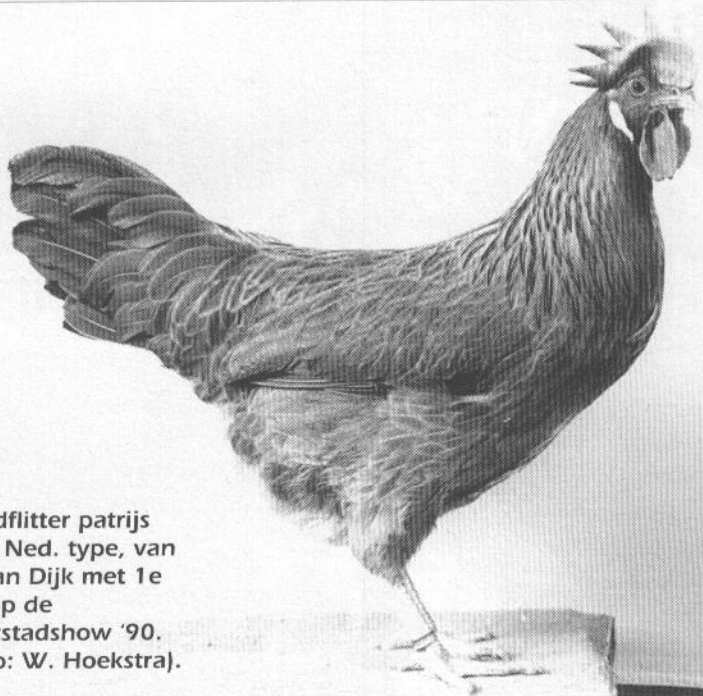

Exchequer of zwartbonte Leghorn-haan, Ned. type, van W.B. Waanders met 1e ZG op O '91.
(Foto: Josef Wolters).

Exchequer Leghorn-hen, Ned. type, van W.B. Waanders met ZG op O '91.
(Foto: W. Hoekstra).

aantal jaren dat dit in de praktijk niet goed functioneert. De gewestelijke Leghornclubs groeien teveel uit elkaar en de landelijke Leghornclub kan de overkoepelende functie niet goed tot uitdrukking brengen. In 1968 treedt J. Hulshof af als voorzitter en wordt hij opgevolgd door C. Aalbers. In 1972 beginnen de besprekingen om de gewestelijke afdelingen van de Nederlandse Leghornclub op te heffen. Dit gaat niet zo eenvoudig. Op initiatief van J. Ypma, toen voorzitter van de Westelijke Leghornclub, worden de besprekingen telkenmale opnieuw gestart en op gang gehouden. In 1974 kunnen ze dan uiteindelijk worden afgerond en ontstaat weer één club. Met nieuw elan probeert de club het vertrouwen van alle leghornfokkers terug te winnen. J. Ypma wordt secretaris-penningmeester. Het is een moeilijke periode. De nieuwe voorzitter treedt na 2 jaar af. Hij wordt als voorzitter opgevolgd door J. Ypma terwijl A. van Dijk secretaris wordt. Ook Van Dijk blijft maar korte tijd in functie,

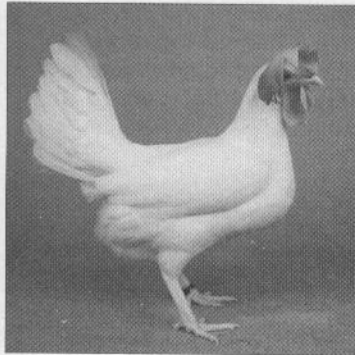
Goudflitter patrijs hen, Ned. type, van G. van Dijk met 1e ZG op de Lichtstadshow '90.
(Foto: W. Hoekstra).

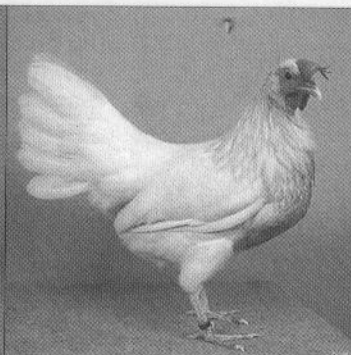
Buff Leghorn-haan, van T. Meurs uit Bennekom met 1e F op Gallinova '88.
(Foto: W. Hoekstra).

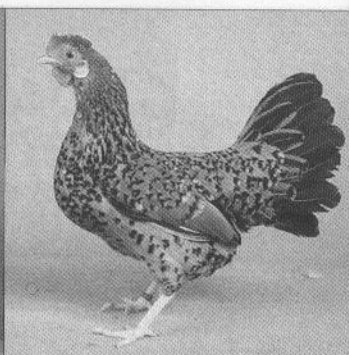
Buff Leghorn-hen van J. Meurs uit Bennekom met 1e F op de Achterhoekshow '88.
(Foto: W. Hoekstra).

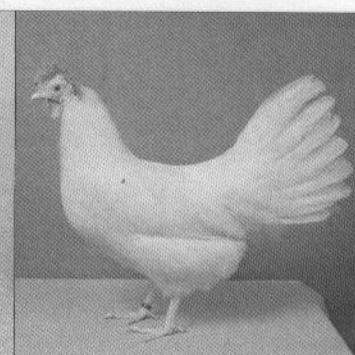
Engels type. Jonge krielhen, wit, van A.W.G. Otten met een F op de Europashow. (Foto: W. Hoekstra).

Duits type. Jonge krielhen, roodgeschouderd wit, van F. Tönges met F op de Europashow. (Foto: W. Hoekstra).

Nederlands type. Jonge krielhen, porselein, van H. Rietdijk met F op de Europashow (Foto: W. Hoekstra).

Amerikaans type. Oude hen, wit, van J. Vingerhoets met 1e F op de BTT '92. (Foto: W. Hoekstra).

trekt hij zich terug.

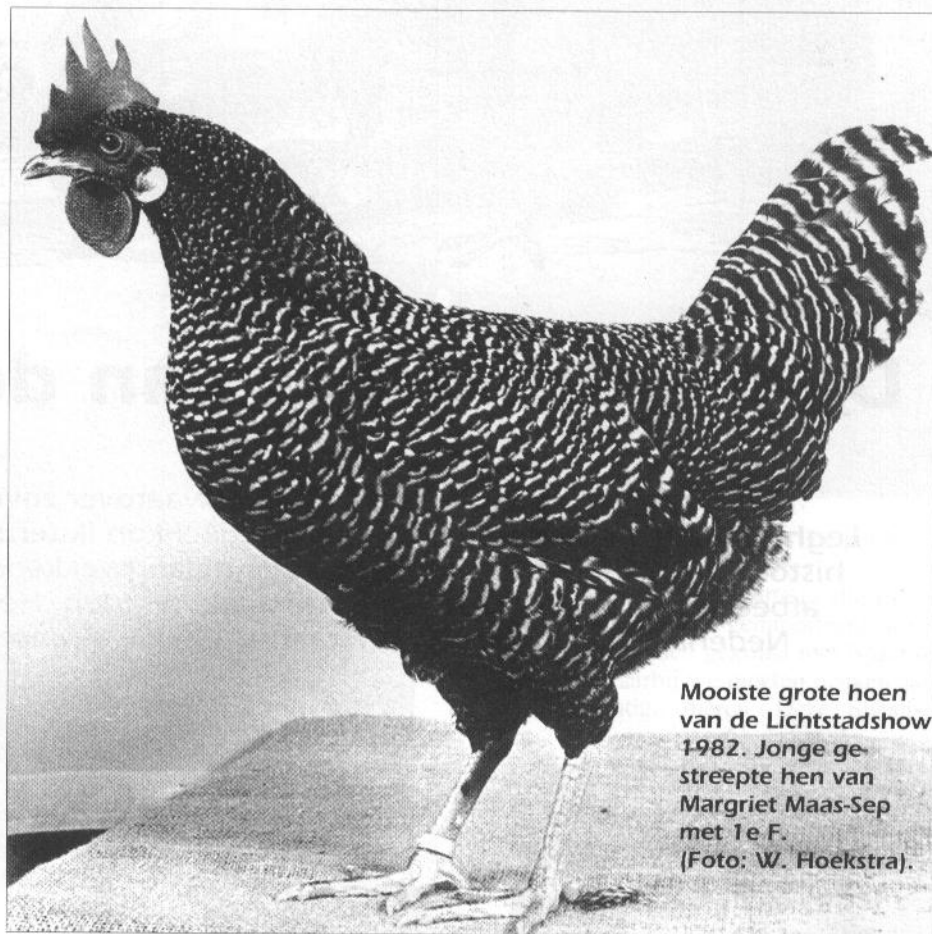
G. Tesselaar wordt dan secretaris-penningmeester. In 1981 treedt J. Ypma af als voorzitter. Hij wordt opgevolgd door J. Cox. In 1989 neemt Tesselaar het voorzitterschap over van Cox en wordt R. Woudwijk secretaris-penningmeester. Het bestuur van de Nederlandse Leghornclub bestaat nu uit de volgende mensen:

G. Tesselaar, voorzitter;
R. Woudwijk, secretaris;
J. Albada, penningmeester;
L. Cuypers, vice voorzitter;
J. Cox, A. ten Dam en
K. v.d. Hoek, leden.

Voor België is de contactpersoon
F. Florczak.

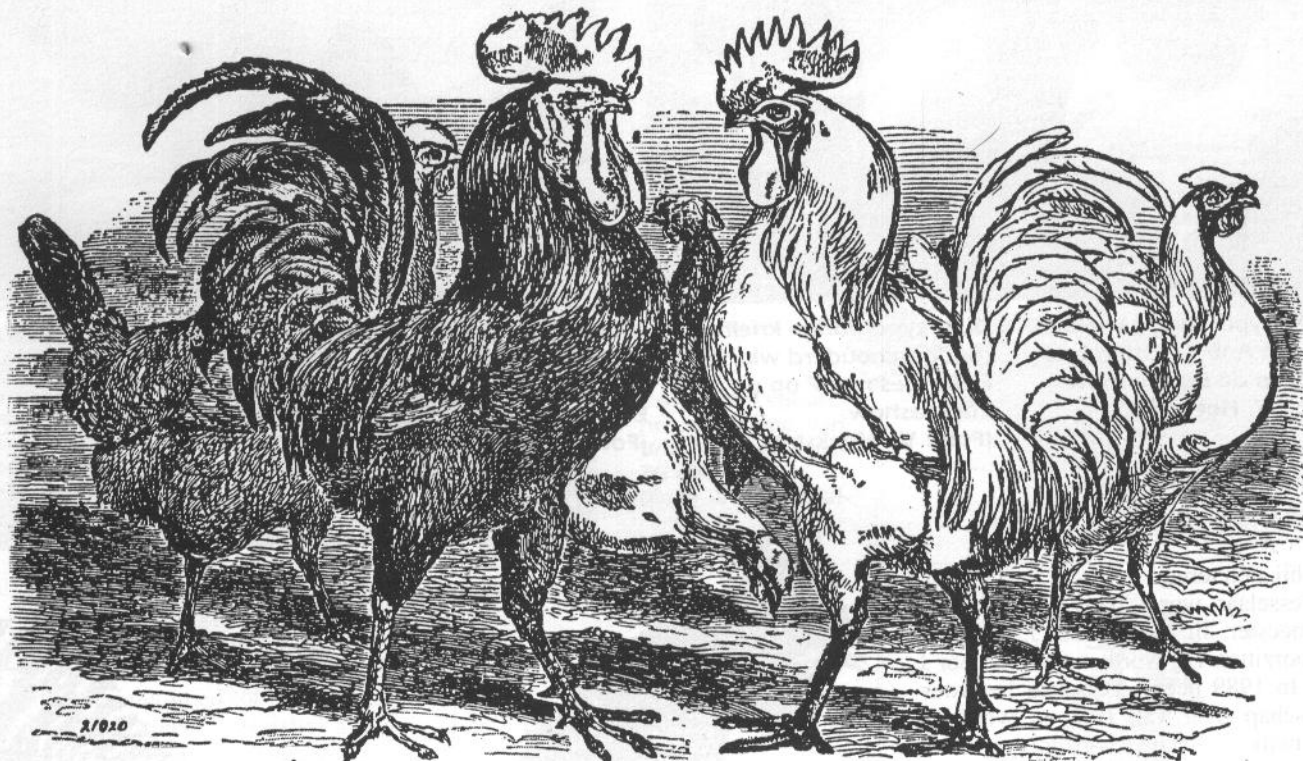
De club telt momenteel ruim 150 leden. De laatste 10 jaar is een gestage groei zichtbaar geweest van 90 leden naar het huidige aantal. Door goede informatie via het clubblad, fokkersdagen en het geven van adviezen aan fokkers hopen wij de Leghorns te promoten op een hoger niveau te brengen. Even belangrijk is dat elke Leghornfokker zich bij de club thuis voelt.

G.W. Tesselaar, Spanbroek

Mooiste grote hoen van de Lichtstadshow 1982. Jonge gestreepte hen van Margriet Maas-Sep met 1e F. (Foto: W. Hoekstra).

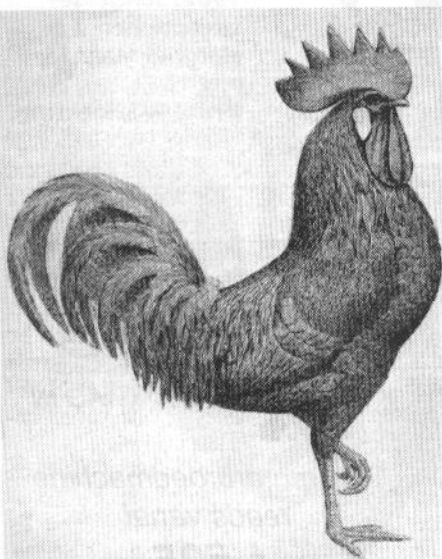

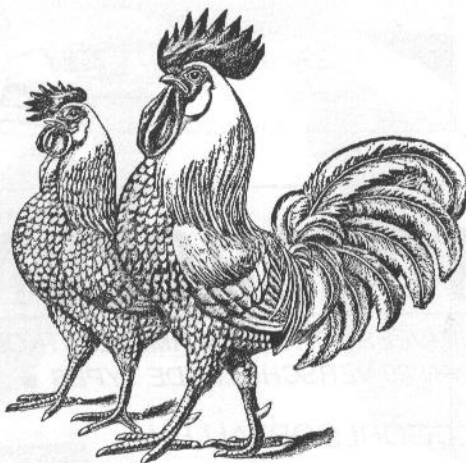
Spaanse hoenders.

De geschiedenis van de Leghorns

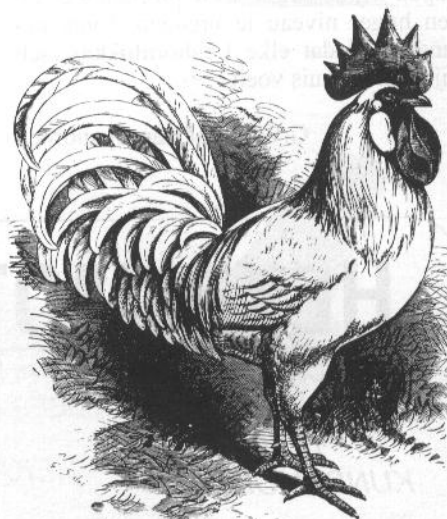
Er is nauwelijks een ras te bedenken, waarover zoveel literatuur is als de Leghorn. Bij de voorbereiding van dit artikel kon ik teruggrijpen op meer dan 25 historische boeken uit mijn archief met belangwekkende feiten en interessante afbeeldingen. Een keuze moest gemaakt worden. Het navolgende stamt uit Nederlandse, Engelse, Amerikaanse, Duitse, Franse en Indiase bronnen.

Eén der eerste afbeeldingen uit het Hoenderboek van R.T. Maitland (1882).

Op oude afbeeldingen valt de fierheid die wordt weergegeven op. Het accent ligt meestal op de kop en de staart.

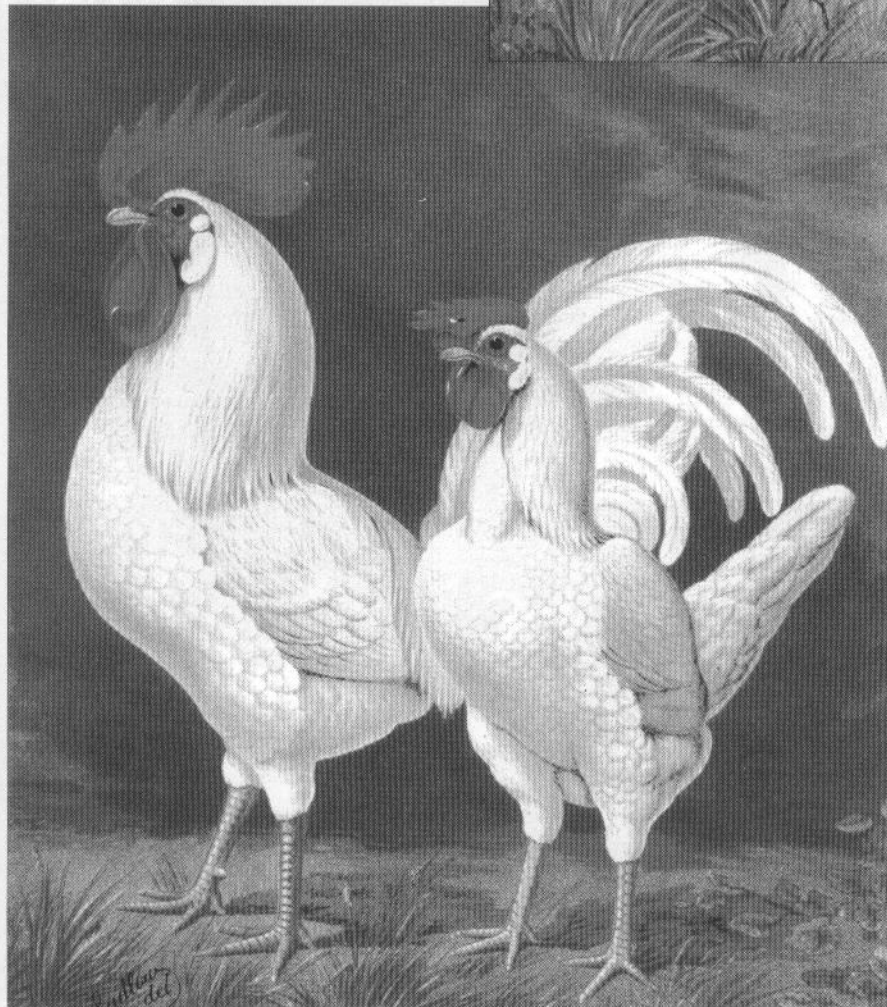
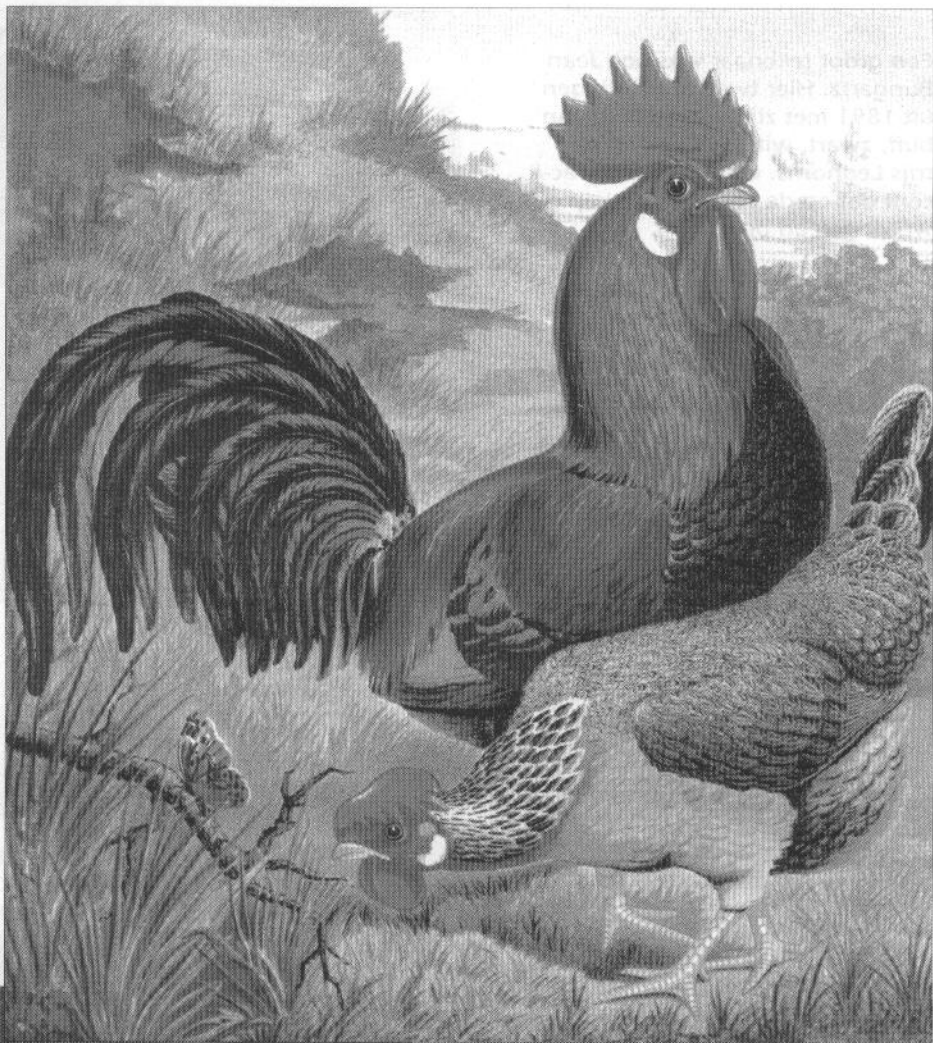
Afbeelding uit 'Poultry breeder and feeder' van William Cook (ca. 1886).

Eén der bekendste tekenaars was Ludlow. Hier een afbeelding uit *Wrights Book of Poultry* (1890). Let eens op de schitterende details zoals de vlinder.

De Leghorns zijn waarschijnlijk de geelbenige nakomelingen van een hoenderras, dat al door romeinse schrijvers als T. Varro (116..... 28 v. Chr.) en Columella (ca. 60 na Chr.) werden genoemd.

De naam 'Leghorn' komt hoogstwaarschijnlijk van de Italiaanse havenstad Livorno, die in het Engels 'Leghorn' werd genoemd. Het is echter ook niet uitgesloten dat deze hoenders genoemd zijn naar de strohoeden, die de Italiaanse vrouwen in de vorige eeuw droegen. Deze hoeden met naar beneden hangende randen werden 'Leghorn-hats' genoemd. Hoe het ook zij, een mengelmoes van Italiaanse landhoenders kwam tussen 1832 en 1860 in Amerika terecht. Een zending in 1853 bevatte een blauwe hen, waardoor ook koekoekkleurige ontstonden.

Ook deze afbeelding van Ludlow komt uit het standaardwerk van Wright. Goed is de geblokte vorm te zien als voorloper van het Engelse type.

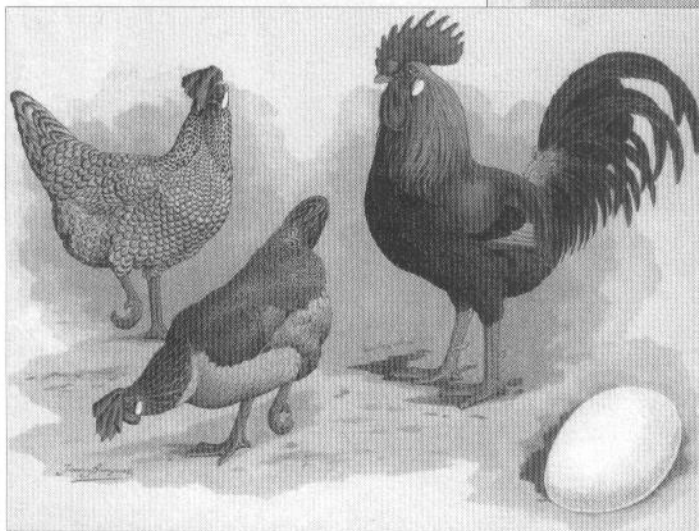
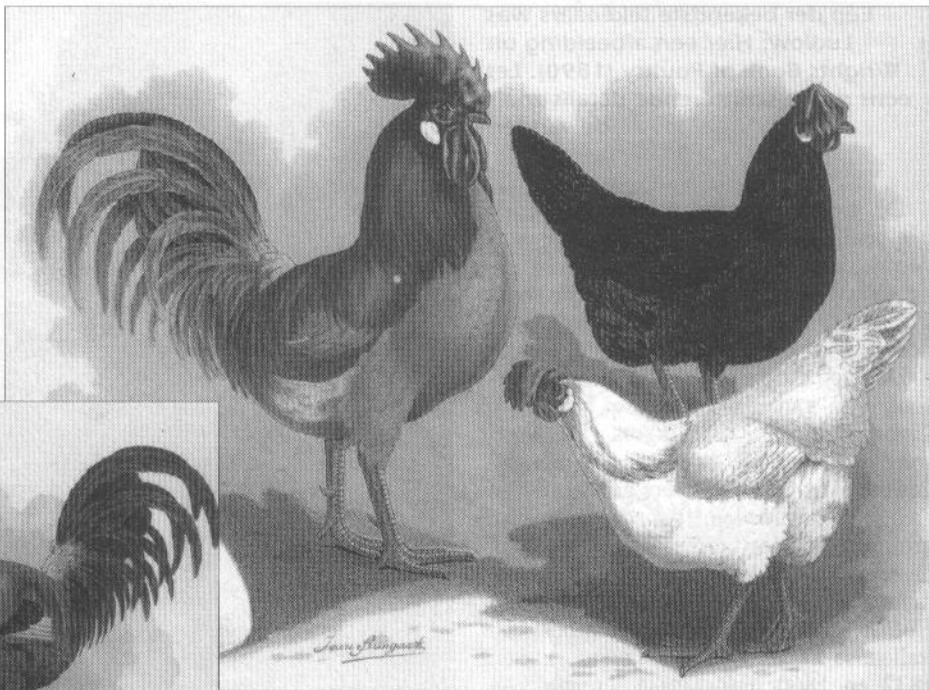
den. Pas in 1860 kwamen voor het eerst geelbenige hoenders in Amerika aan. In 1869 werden de eerste witte Leghorns uit Amerika in Engeland geïmporteerd, waar ze al gauw werden gekruist met Spaanse hoenders, waarbij we moeten denken aan Minorca-achtige dieren. Deze Spaanse

Een afbeelding van Harrison Weir uit 1870

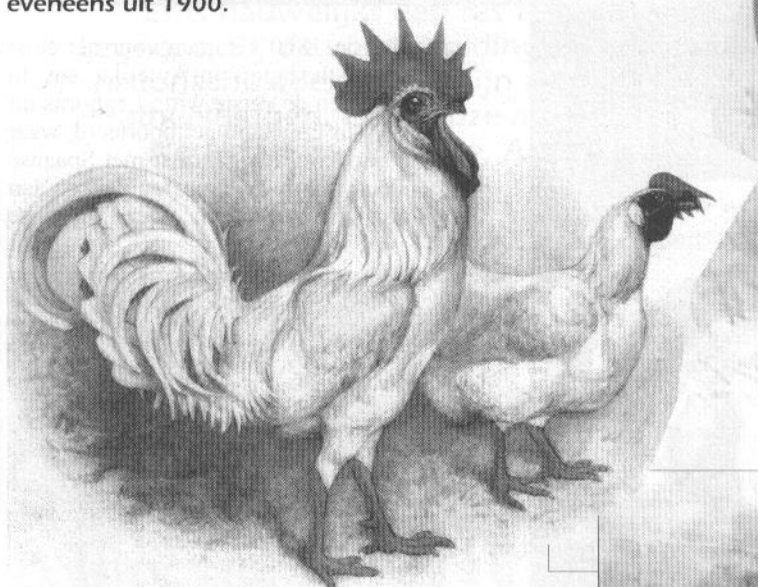

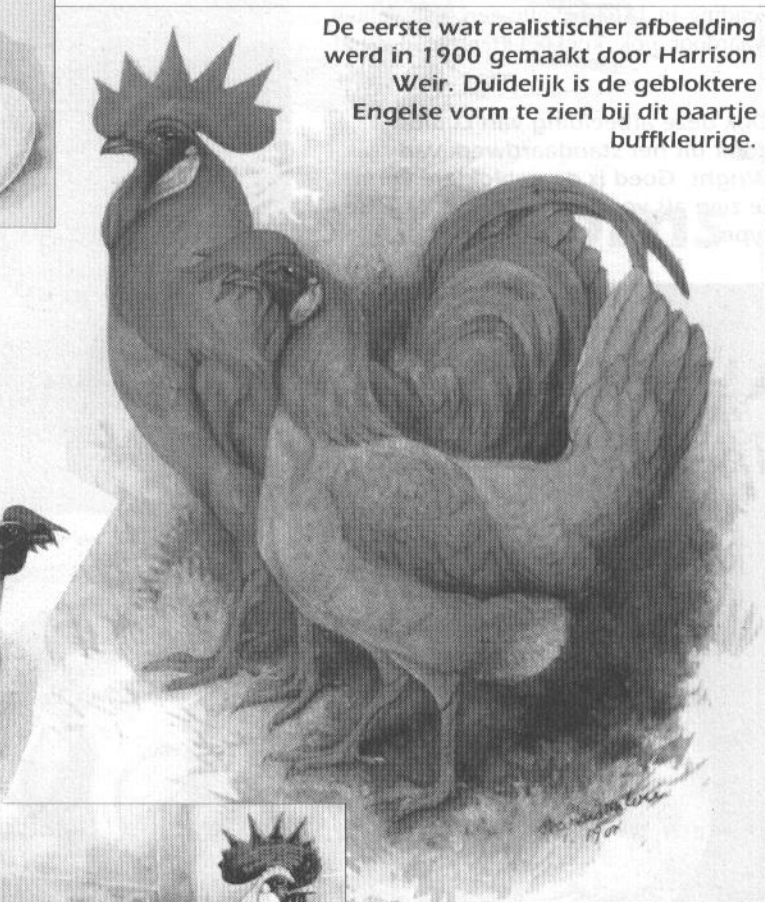
Een groot tekenaar was ook Jean Bungartz. Hier twee afbeeldingen uit 1891 met zijn voorstelling van buff, zwart, wit, koekoek en patrijs Leghorns. Opnieuw is het accent dat op de staart en de kop wordt gelegd opvallend.

Deze afbeelding is ook van Harrison Weir en stamt eveneens uit 1900.

De eerste wat realistischere afbeelding werd in 1900 gemaakt door Harrison Weir. Duidelijk is de geblokktere Engelse vorm te zien bij dit paartje buffkleurige.

hoenders waren in zwart en wit, zowel met rode als met witte oren (en wangen!) in Engeland voor handen. Maar ook Dorkings en Vechthoenders werden ingekruist.

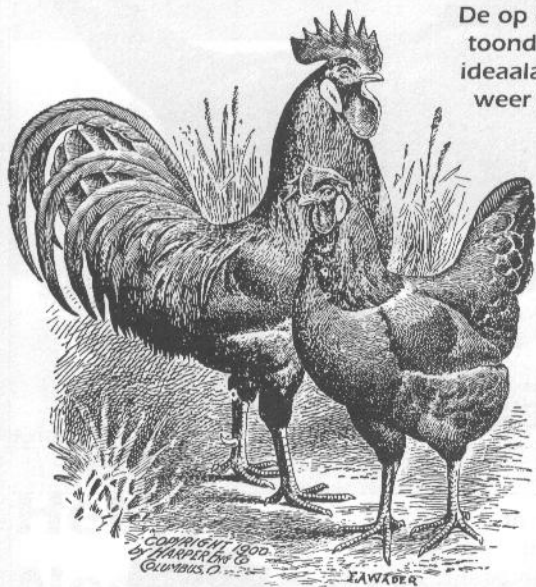
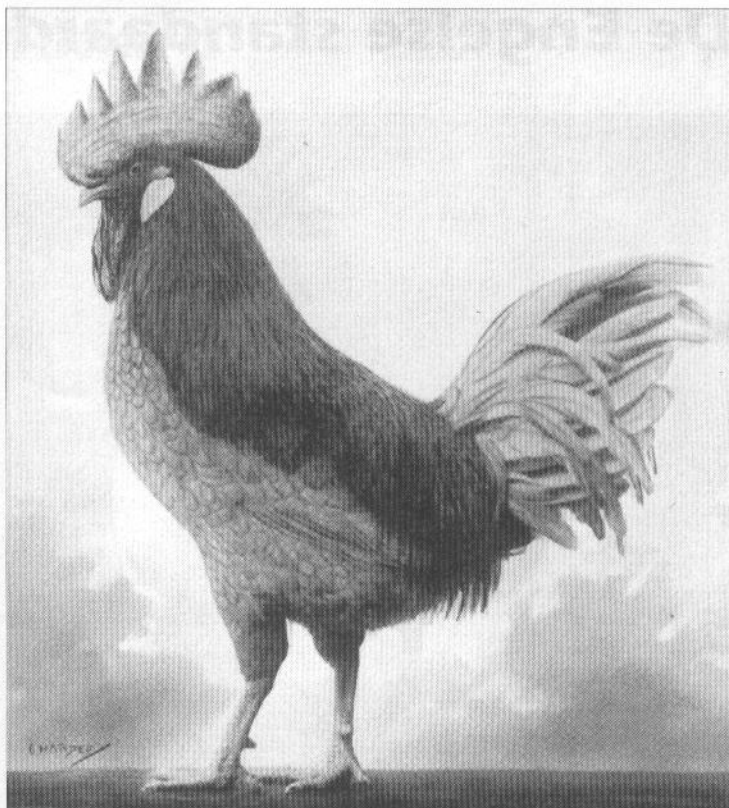
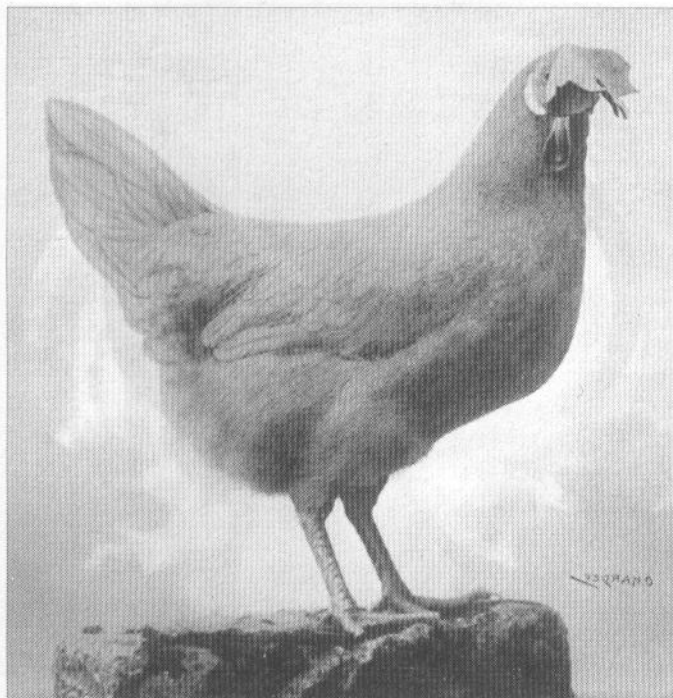
Door deze kruisingen werden de kleinere Amerikaanse Leghorns groter gefokt en ontstond het typeverschil tussen de Engelse en Amerikaanse dieren. Bovendien werden in Amerika Japanse Langstaarthoenders ingekruist, waardoor de

Zo'n 15 jaar na Weir maakte Simpson deze afbeelding. De staartdracht ziet er al wat realistischer uit.

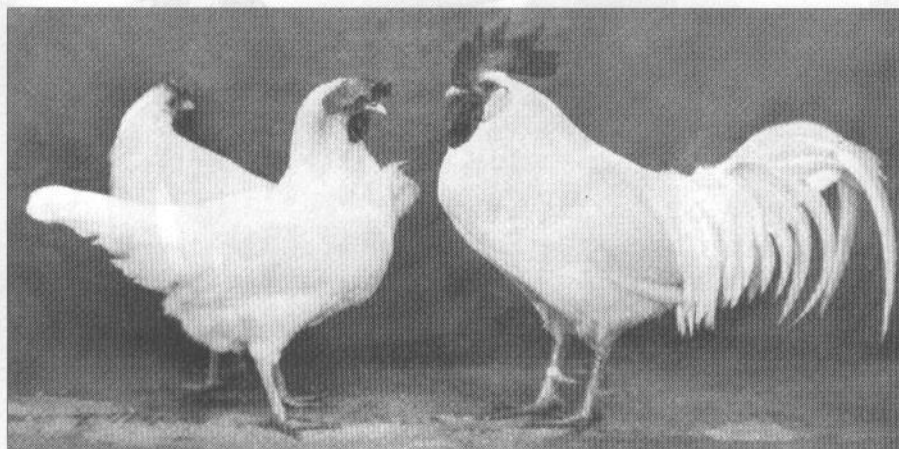

Het engelse type

De op de toenmalige shows getoonde dieren benaderden de ideaalafbeeldingen al sterk. Let weer op de kop en de staart.

Ook de Leghorns in India, afkomstig uit Engeland, werden tot een apart type ontwikkeld. Hier twee afbeeldingen uit "Poultry keeping in India" van Tweed uit 1927.

De Deense Leghorns, hier een afbeelding uit 1929, wijken af van andere types en hebben veel invloed op de buffkleurige gehad.

Amerikaanse Leghorns een zeer rijke staartontwikkeling kregen.

De zwarte Leghorn kwam direct van Italië naar Amerika.

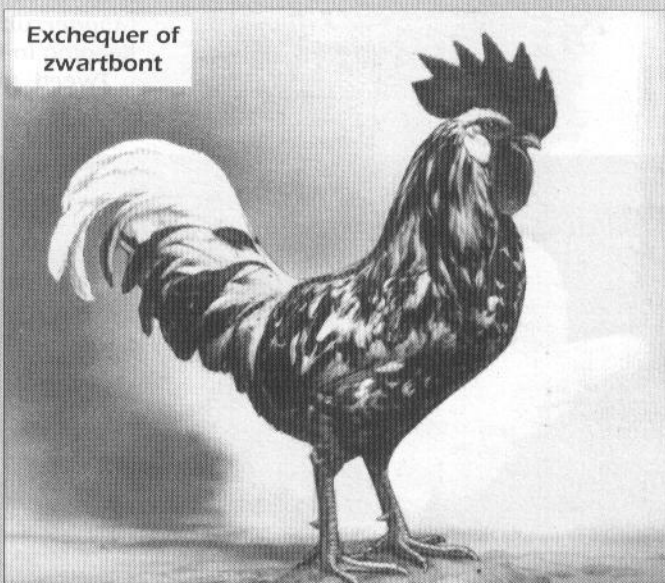
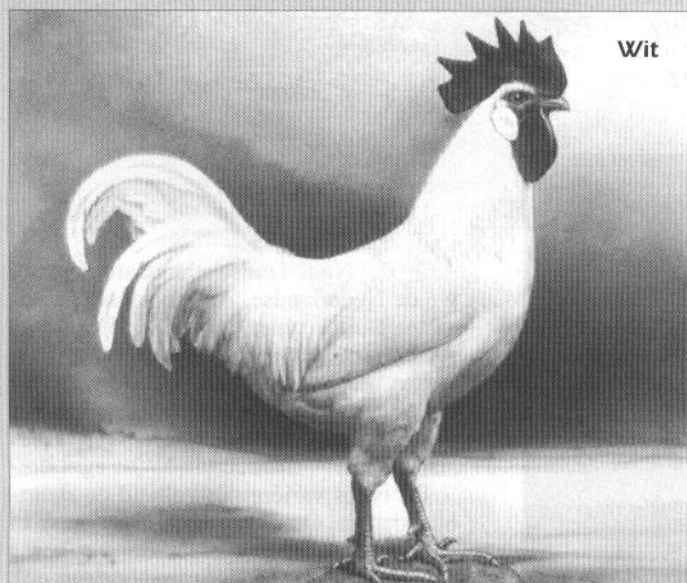
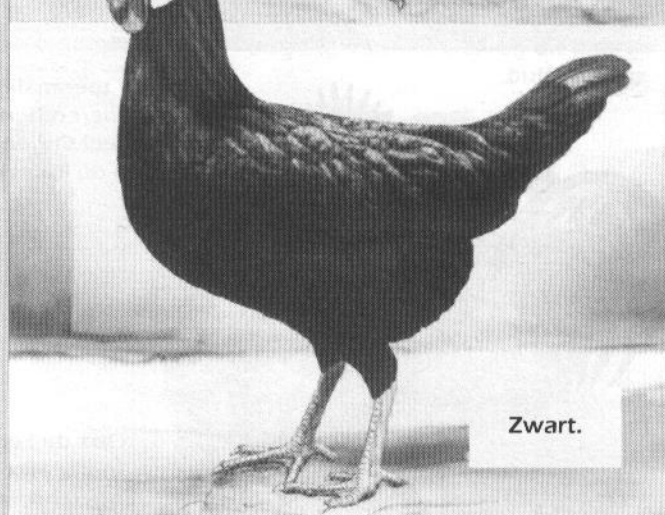
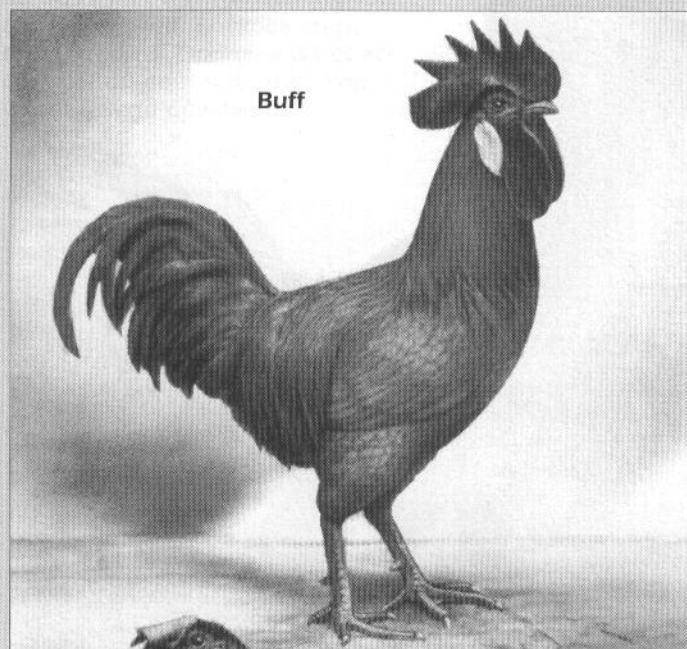
In de Nederlandse standaard kennen we de Nederlandse, Amerikaanse, Engelse en Duitse types. Al in 1935 werd in Avicultura gewezen op de verschillen tussen de verschillende richtingen. Na bestudering van de afbeeldingen hoeft daar geen misverstand meer over te bestaan.

De types variëren in volheid en staartbevedering. Ook de kammen variëren. In Duitsland worden gekleurde Leghorns Italië genoemd, waaronder daar ook de Ancona's vallen. De witte heten er wel leghorns.

J. Ringnalda.

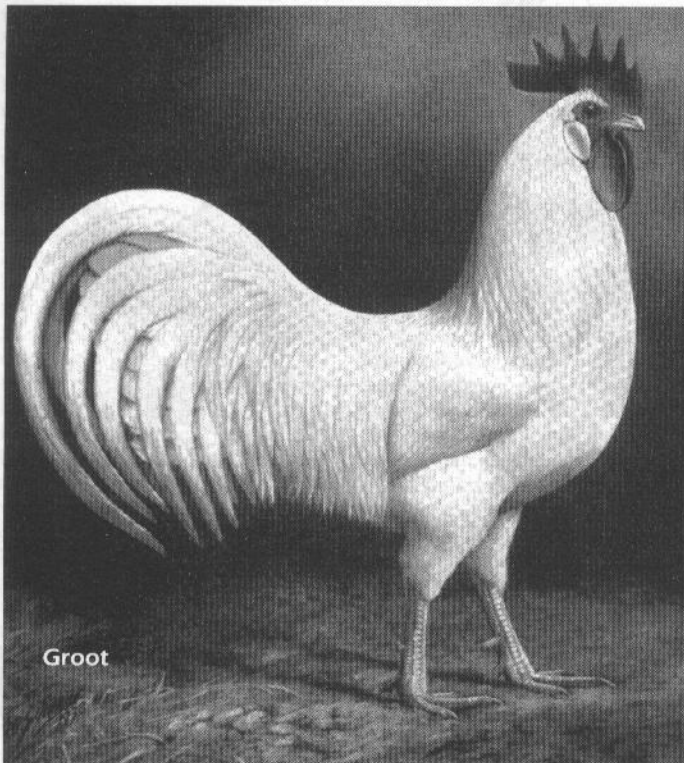

De Engelse standaard

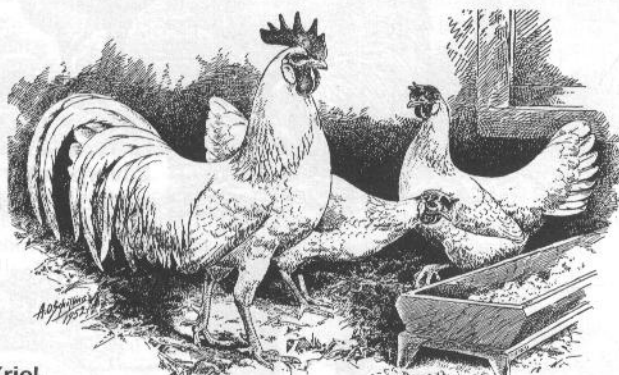
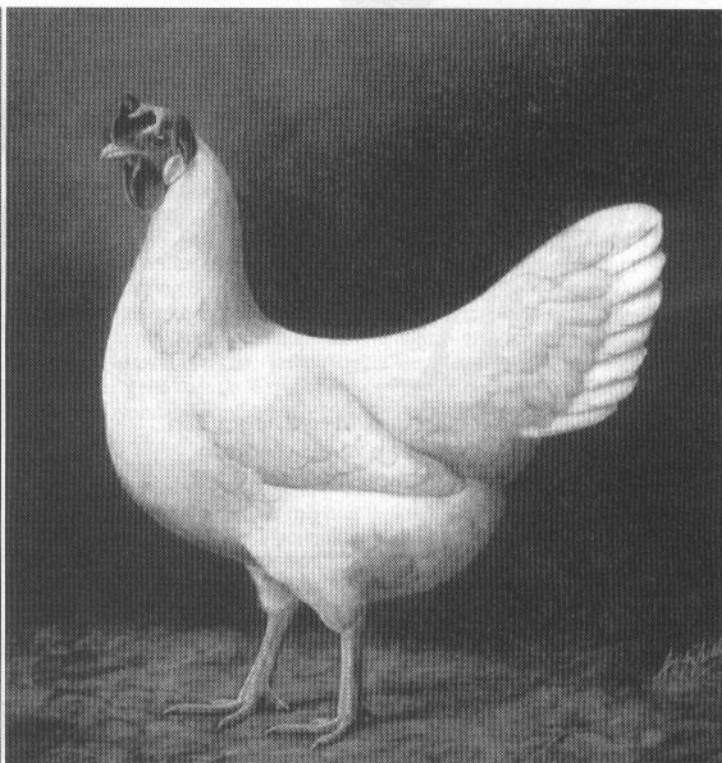

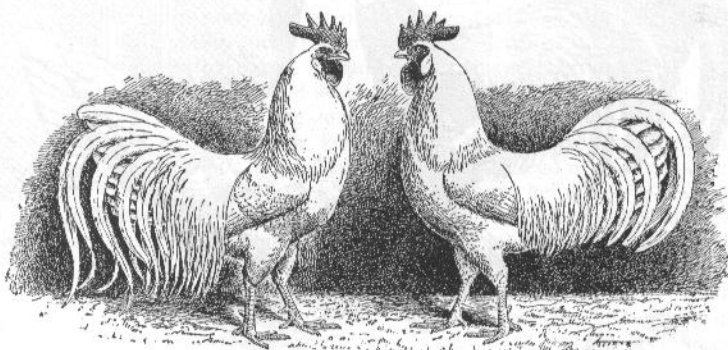
De Amerikaanse standaard

Groot

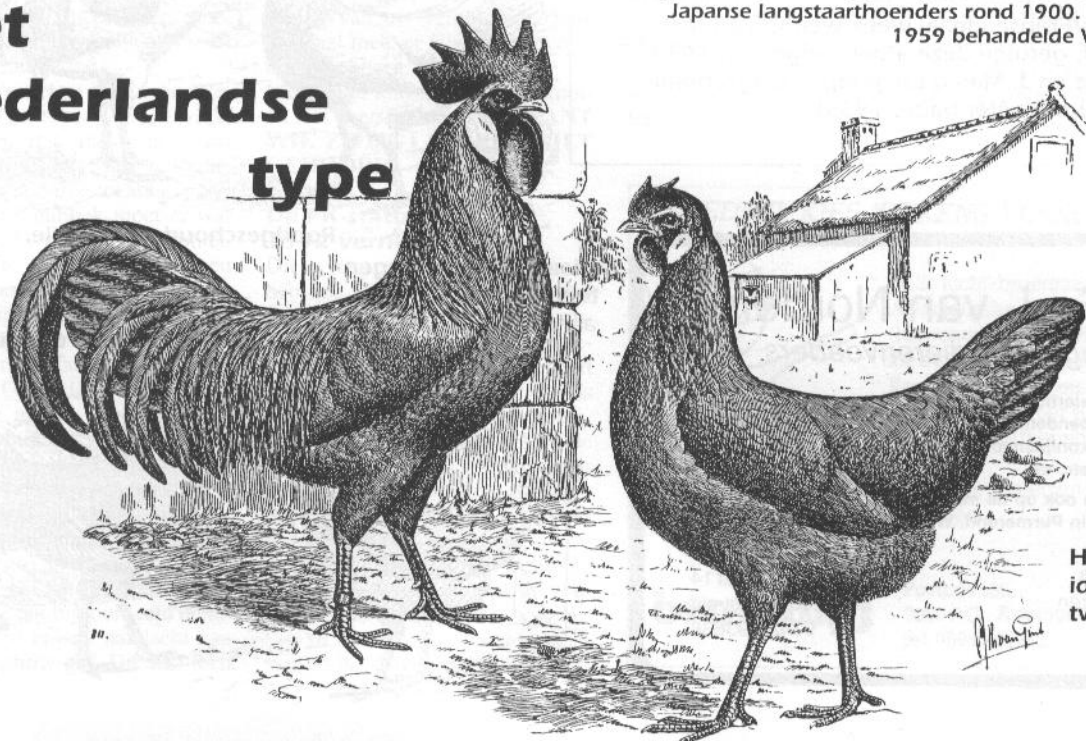

Kriel.

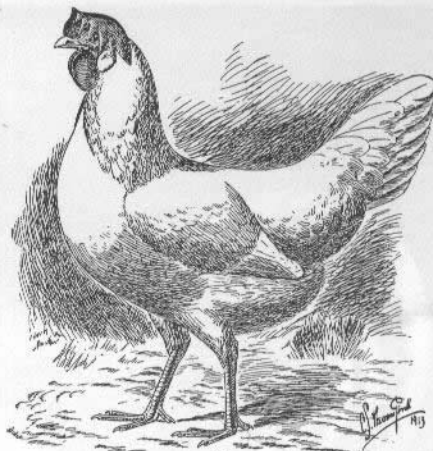
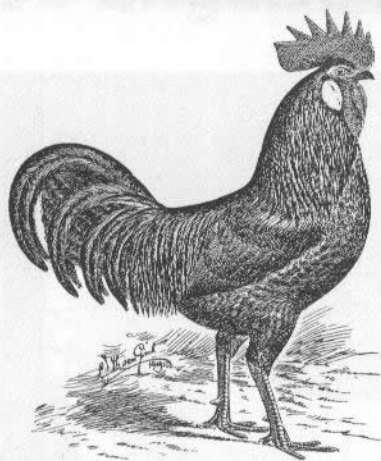
Door terugslag kwamen in de vijftiger jaren hanen voor met een te rijke sierbevedering (links). De oorzaak waren de kruisingen met Japanse langstaarhoenders rond 1900. In Avicultura van 2 juli 1959 behandelde Van Gink deze kwestie.

Het Nederlandse type

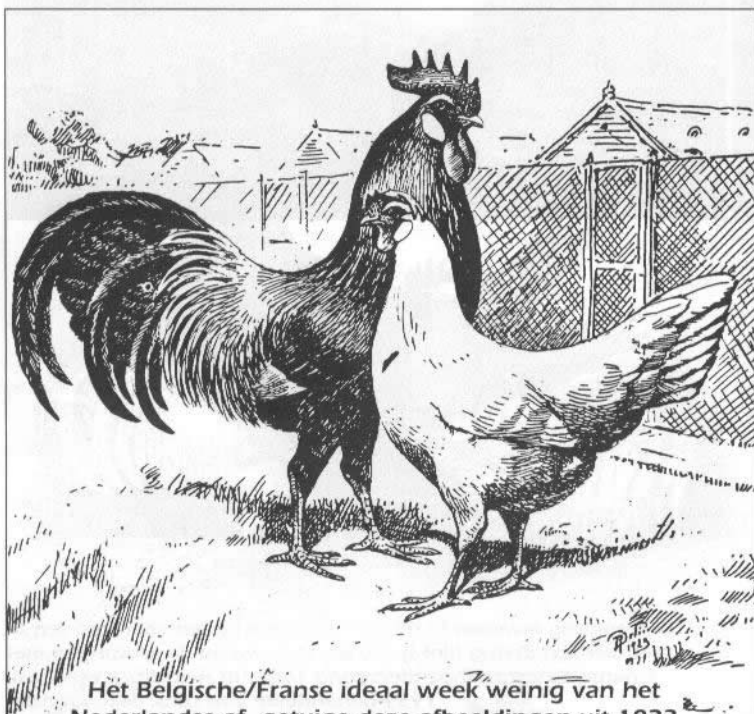

Het standaard-ideaal uit de twintiger jaren.

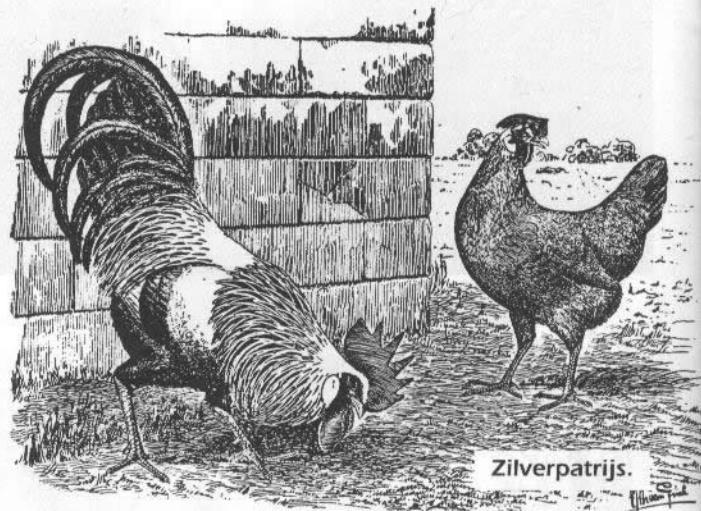

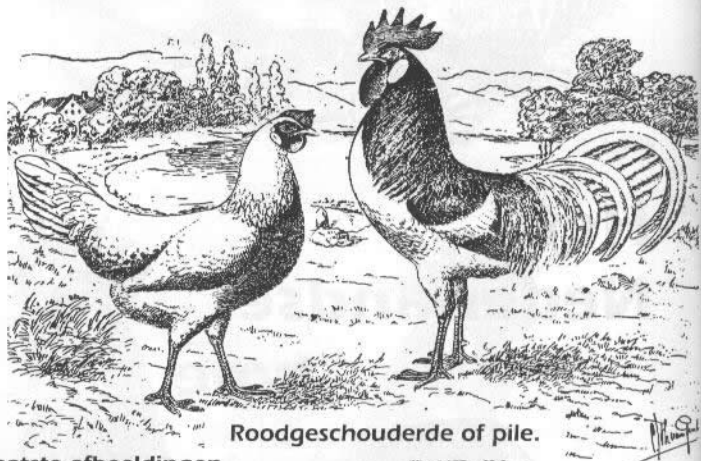
Ook het Nederlandse type was in het begin van deze eeuw wat plomper dan tegenwoordig. Deze afbeeldingen stammen uit 1913.

Het Belgische/Franse ideaal week weinig van het Nederlandse af, getuige deze afbeeldingen uit 1923 (bron: J. Lahaye en J. Marcq Encyclopédie agronomique & vétérinaire, 1933).

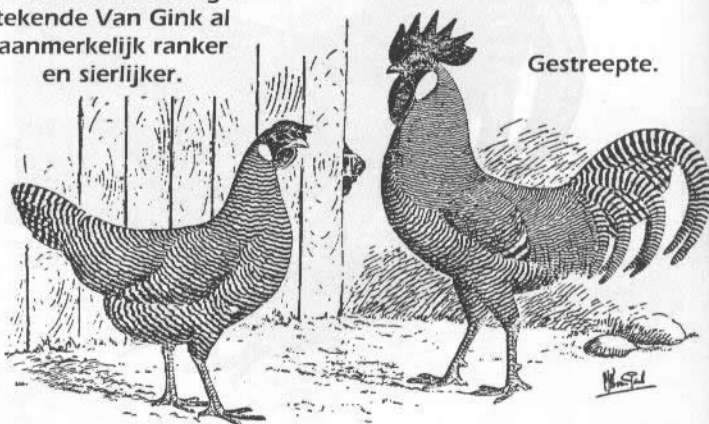

Zilverpatrijs.

Roodgeschouderde of pile.

De laatste afbeeldingen tekende Van Gink al aanmerkelijk ranker en sierlijker.

Gestreepte.